

Abdülhak Hâmid'in Bilinmeyen Bir Manzumesi

I - Giriş

İstibdat Karşısında Hâmid

M. Kaya BİLGEGİL

Abdülhak Hâmid'in konu bakımından büyük bir zenginlik arzeden eserlerinde yer yer istibdat aleyhtarlığı da göze çarpar: Bunu bir mektûbunun hâmiş kısmında “*devr-i Abdülazîz Hânî’de yazılmış ve o zamân basılmamış*” olduğundan bahsettiği ve “*dördüncü eser-i şebâbımdır*” diye anlattığı *Duhter-i Hindü’ya* kadar götürmek mümkündür.¹ Yine kendisinden öğreniyoruz ki, bu eserin yazılmasında müessir olan âmil Bâyezîd sergisinde Hindli Hasan Efendi'nin dükkânından satın aldığı bir hindli kız heykelidir. Şâir; söz konusu eserde şahısların Hindistan'a nakledilmiş Türkiye insanları oluşunu da, “*Eserlerimi Nasıl Yazdım*” başlıklı yazısında şu cümlelerle ifâde ediyor: “*Eserdeki eşhâsın iyisi de, kötüsü de, zâ.imi de, âdili de İngiliz veya Hind kılığında çıkmış, tebdîl-i kıyâfet etmiş, bizim devletimize ve milletimize mensûb insanlardır.*”²

Paris Sefâreti İkinci Ser Kâtibi iken kaleme aldığı³, yine orada bastırıldığı⁴, Bahâeddin Bey'e gönderirken doğuracağı tehlikeden hem onu hem kendini “*mu-hâfaza*” maksadıyla üzerinden ismini “*hakkettiği*”nden bahsettiği⁵; Safvet Paşa tarafından sarayın şüphesi çekilmesi üzerine⁶, kendisinin iki yıllık memûriyetine mâlolan; Pâdişâh'ın tokatlanması, düello, müslüman bir kızın zıfaf gecesi kocasını öldürmesi kabilinden teferruâtı yüzünden Nâmık Kemâl tarafından İslâm örfüne aykırı bulunarak beğenilmeyen⁷, vaka'sı Kâbil'in zâlim melîki Şah Gazanfer'in sarayında geçen *Nesteren* de, istibdât aleyhtarı bir eserdir.

Şâir; (Liberal, Liberte, Despot, Nasyon) gibi temsîlî şahısları olan *Liberte*'de yine istibdât aleyhtarıdır.

Bu husûsun izlerini, bâzı mektublarından da tâkibetmek mümkündür. Ancak onlarda konunun yer yer müşahhaslaştırılıp memlekete intikal ettirildiği görülüyor :

(1) *Mektûblar* C. II. s. 73

(2) *Ülkü* mec. C. IX 1937 s. 51- Fevziye Abdullah Tansel *Husûsi Mektuplarına göre Nâmık Kemâl ve Abdülhak Hâmid*, Ankara 1949 s. 12

(3) *Nesteren*, Victor Goupy, Imprimeur, Paris, Bir İhtâr. s. 4

(4) Ömer Faruk Akün, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*'n deki makale. (C.XV 1967 Ss.130 vd.)

(5) *Mektûblar*, C. II. s. 153

(6) “*Safvet Paşa'nın adam kayırmak için böyle bir garib harekete teşebbüs*” ettiğini Nâmık Kemâl'in 9 Safer 96 târihli mektûbundan anlıyoruz. (F.Abdullah Tansel. *Nâmık Kemâl'in Mektupları*, C.II, Ankara, 1969 s. 369

Memleketin siyâsî durumu, Hâmid'i ye'se düşürmüştür. Bu husûsu, Bahâeddin Bey'e gönderdiği 14 Temmuz 1294 târihli mektûbunda şöyle ifade ediyor: "*Siyâsiyyâtdan bahsetmiyoruz. Çünkü bahsolunacak olsa tab'a o kadar kelâl, kalbe o kadar melâl gelecek ki, insan ağırlık basmış gibi, olduğu yerden fırlamak istiyecek de parmağını kimildatmağa gücü yetmeyecek*"⁸. Türkiye'de bir istibdâdın vücûdunu kabûl ediyor. Bu münâsebetle de, 18 Teşrinievvel 1297 de, Nâmık Kemâl'e yazdığı mektupta: "*Eğer biz, bu istibdâd'ın vücûdunu mahvetmeden gebereceksek, kâinâtın her zerresine, bin kerre lânet olsun*" diyor⁹. Fakat şâir, Rus halkının mârûz bulunduğu zulmü görünce, Türkiye'deki vaziyetin -tabii Rusya'da kine nisbetle- son derece hafif sayılması gerektiği kanâatine varmıştır. Bu kanâati de aynı mektuptan tesbît etmek mümkün oluyor: "*Poti'de kemâl-i memnûniyetle meşhûd ve mücerrebim olan hâl Rusların mehâsin-i medeniyetde bizden geri sû-i idâre-i müstebidânede fersah fersah ileri olmalarıdır. Her ferd hâh ü nâ-hâh İmparator'un ismini tapınarak yâdediyor diyebilirim.*"¹⁰

Rus memurlarında rüşvet, Rus kumandanlarında gaddârlık son haddi bulmuştur:

"*Me'mûrin, irtikâb ve irtişâda bizi değil bizantinleri de unutturuyor. Ümerâ-yı askeriyeye zâlim, gaddâr ve mütehakkimdir. Ahâlinin hâli itâat değil mehâfettir.*"¹¹

Kemâl; *Duhter-i Hindû, Nesteren* müellifine "*miskin*" demiştir. Bu, Şâir'e Kânunisânî 1299 târihli mektûbunda, eserlerinin istibdâdla alâkalı taraflarından bahsetmek fırsatını veriyor: "*Ne hâcet!... Âsârımın, istibdâda taallûk eden cihetleri, hiç de miskinlik eseri göstermez*"¹².

28 Mayıs 1884 târihli mektûbunda da *Zemzeme*'den bahsederken "*Zâten âvâze-i hürriyetin nâ-mesmû ve maktû olduğu bir memleketde başka türlü ses çıkarmağa imkân yokdur*" diyor¹³. Şâir; 11 Teşrin-ievvel 1884 de, vaktiyle Poti'de müşâhade etmiş olduğu Rus halkının durumunu unutmuş gibidir. Ekrem Bey'e "*Belde-i tuyûr*"un kuşlarından bahsederken "*Mahlûkat-ı ilâhiyye içinde, esirliğe en çok tahammül eden biz, yâni insanlar, o insanların içinde de, yine biz, yâni Türkler olmak lâzım geliyor*" demek tedir¹⁴.

Fakat bütün bunlar Abdülhâk Hâmid'i ömrü boyunca saran meseleler değildir. Rus muhârebесinin mağlûbiyetle neticelenmesi, Midhat Paşa hâdisesi¹⁵ Nâmık Kemâl'in nefyi, hattâ bâzan şahsî hayâtındaki bâzı mahrûmiyet ve üzüntülerin te'siri ile yazılmış satırlardır. *Duhter-i Hindû, Nesteren, Liberte* gibi eserleri, yerli bir derdin dile getirilmesi gayretinden ziyâde, dünyâ edebiyatlarında rağbet görmüş (zâlim hükümdar-mazlûm halk) temasını da denemiş olmak

(8) *Mektûblar* C. II, s. 256

(9) *c.e.* C. I. S. 88

(10) *a.e.* C. I. S. 83

(11) *a.e.* C. I. Ss. 83-84

(12) *a.e.* C. I. S. 10

(13) *a.e.* C. I. S. 264

(14) *a.e.* C. I S. 186

(15) Ahmed Vefik Paşa'ya akraba olan Şâir'in Midhat Paşa hakkındaki fikirleri ancak zamanla onun lehine gelişmiştir.

arzûsuyla izâh etmek mümkündür. Abdülaziz devri münevverlerinin şikâyet ettiği tipler, ona, Hindistan'a aktarması için hazır malzeme olmuştur. Şâir; "Murâd" kelimesi etrâtında bazı lâfız oyunları da bulunan *Nesteren*'de, Midhat Paşa hâdisesi üzerine yazıldığı bildirilen *Liberte*'de, devrin münevverleri arasındaki kısa ömürlü modanın içindedir. Bu işler için yaratılmış dâva adamı değildir.

Üstelik hangi mektûbunda "Halîfe-i rû-yı zemîn Abdülhâmid Hân Gâzi Hazretleri..."¹⁶ nden bahsetmişse, onun hakkında saygılı bir dil kullanmıştır. Hünkâr'ın itâatkâr bir hâriciye me'mûrudur. *Finten*'in *Servet-i fûnûn*'da tefrika edilmeğe başlaması üzerine me'mûriyetten azledilen Hâmid, yeniden me'mûriyete geçince, 1887 ile 1907 yılları arasında, -Yunan harbi münâsebetiyle kaleme aldığı (*Ordû-yı Hümâyûnda bir Şâir*) başlıklı manzûme¹⁷ istisnâ edilmek şartıyla neşriyatta bile bulunmamıştır.

İlerde neşredeceğimiz bir kitapta yer alacak bâzı vesikalar gösterecektir ki, Şâir, Avrupa'da Sultan İkinci Abdülhamîd'e karşı harekete geçen Jeunes Turcs'lerden bâzılarını bu faaliyetlerinden vazgeçirmek istemiş hattâ me'mûriyet icâbı zaman zaman Hâriciye Nezâretine, zaman zaman da Mâbeyn-i Hümâyûn'a bilgiler veren yazılar yazmıştır¹⁸. Bu işlerde aşırı tutumu olan bir insan değil, vazîfesini yapan bir me'mûrdur.

(16) *Mektûblar C. S.*

(17) Bu manzume ilk defa *Ma lûmat* mec. 30 Teşrinievvel 1313 C. 5 nr 107 de neşredilmiştir.

(18) İzahâtı Jeunes Turcs'lerle ilgili büyük kitabımıza bıkarakmak şartıyla asılları Londra'da Türkiye Büyük Elçiliği arşivinde bulunan bu vesikalardan lâalettayin üçünün sûretini buraya çıkaralım. Şu yazıdan (buna bağlı dört ayrı evrak vardır) Türkiye'den firar edip Liverpool'e gitmiş bulunan üç Osmanlı hakkında söz konusu şehirdeki Baş Şehbenderden aldığı iki rapor sûretini Hâriciye nezâretine göndermiş bulunduğu anlaşılıyor :

No-- GI= 24495 A a - 17

No Spec= 306

S. E Hamid Bey

à

S. E. Tefvik Pasha

Costantinople

Londres le 17 Oct. 99

Mons. le Ministre,

J'ai l'honneur de transmettre ci-inclus à Exc. les deux rapports en copie je viens de recevoir de notre Consul Gel à Liverpool relativement à quelques fugitives Ottomans se trouvent dans la dite ville.

Veillez.

Şu şifreli telgrafı da, Şûrâ-yı Ümmet gazetesi hakkındadır :

Nos. Gen. 779

a) *Confidentiel Tel. Chif. P. 9*

Nos. Spec. 481

Son Excellence Hamid Bey

à Son Excellence

Tefvik Pacha

Londres le 16 Dec. 1902

Suite à mon télégramme no--470 Je viens d'apprendre du Sous-Secrétaire d'Etat que Lord Lansdowne a pris la décision d'écrire à

Lord Cromer l'invitant

à faire ce qui est possible pour empêcher la publication en Egypte du Chourai Ummet.

Cela prouve que Lord Lansdowne a été en considération ma démarche au Lord Cromer et on me fera connaître la réponse que ce dernier aura envoyée à sa seigneurie.

Abdülhalim Memdûh'un ölümü üzerine Sezâi Bey'e yazdığı 14 Eylül 1905 târihli mektupta "Zavallı Memdûh Folston'da vefât etdi"¹⁹ diye üzüntü izhâr eder. Fakat bütün bu mütedil davranışına rağmen bin lira "İhsân-ı şâhâneye" mazhar olmuş bulunmak ithâmından kurtulamamıştır²⁰.

II - Metin

Abdülhak Hâmid'in Bir Kasidesi

Elimizde, Şâir'in Pâdişah karşısındaki tutumunu aksettirmesi, -inansa da inanmasa da- milletlerin idâresine dâir beyânlarını taşıması bakımından ehemmiyetli sayılacak bir manzûmesi var. Şâir'in el yazısını taşıdığı için, bu makale vesilesiyle fotokopisini de neşredeceğimiz söz konusu manzûme, Sultan Abdülhamîd'in ellinci doğum yılı münâsebetiyle kaleme alınmış bir kasidedir. Aslı, Başbakanlık Arşivi Yıldız evrâkı içinde bulunmaktadır. "Tarz-ı Kadîm-i şi'ri" bozup "hercümerc" ettiğini öğrenerek anlatan Hâmid Bey'in bu şiiri, klâsik manâdaki kasîdenin bütün erkânını taşımamaktadır. Fakat Pâdişah'ı ögmek maksadıyla kaleme alındığı için, kasîde sayılmıştır.

Henüz basılmamış olan manzûmenin altında, hemen şâirin ismini taşıyan yazı hizâsında "Londra, 17 Şa'ebân 1308" kaydı vardır. Bundan da anlıyoruz ki şiir, Pâdişahın doğum yıldönümünden bir gün sora tebyiz edilmiştir.

Söz konusu manzûmenin tahliline geçmeden önce metnini verelim :

Yâ Rabb-i Zü'l-Celâl ü eyâ Hâliku'l-beşer
Senden gelür bu âleme mâdâm hayr ü şer
Sultan Hamîd-i âdile takdîr-i hayr kıl
Elbette sırr-ı a'zam-ı vahdet tulû' eder

Hâmid'in el yazısını taşıyan müsveddede bundan sonraki satırların üzeri çizilmiştir. Bir de Dâmad Mahmud Paşa ile ilgili vazîfesine dâir vesîka vererek bu hâşiyeyi kapatalım:

Confidentiel.

The Secretary of State for Foreign Affairs presents his Compliments to the Turkish Chargé d'Affaire and begs leave to acknowledge the receipt of his note of the 17th. instant a regard to Mahmoud Damad Pacha.

The Secretary of State has the honour to acquaint Hamid Bey in reply, that the has been referred to the proper Department of Her Majesty's Government.

Forein Office

September 19, 1902

(19) Güler Güven, Abdülhak Hâmid'ten Sami Paşa Zade Sezâi'ye Mektuplar, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* C: XV 1 Temmuz 1967 s. 85

(20) Bu münâsebetle Abdülhak Hâmid Bey, 20 Ağustos 1903 de Sâmi Paşa-zâde Sezâi Bey'e şunları yazıyor: "Rivâyetlerde o kadar mübâlagât olur ki meselâ sen benim bin lira ihsân aldığı-mı işittiğin zaman ben senden beş bin lira istikrâz etmişdim." Güler Güven a.e. s. 83.

Halk olsun isr-i pâkine tâbi ki görmesün
 Şûrâ-yı mü'mininde °adû şûrdan eser
 Şükrâne-i °umûm o Şehin hakkıdır bugün
 Teslim eder o hakkı da her fikr-i mu°teber
 Tevfikini refik et o hâdi-i °âleme
 Ahkâm-ı câhidânesini eyle kâr-ger
 Zîrâ O'dur bu sâha-i °ulyâ-yı Şer°de
 Cem°iyyet-i °azîme-i İslâma râh-ber
 Ef°âl-i hak-pesendi müeddâ-yı her du°â
 Âmâl-i hâlisânesi mantûk-ı her haber
 Sultan Hamid'e mâlik ü memlûk olan bu halk
 Hiçbir zamanda beklileyemez reh-ber-i diğér
 Muhtâcdır bir öyle rehâ-kâra mutlaka
 °Âlem bu sû-be-sû hazer-engîz-i reh-güzer
 İslâmı hayre sevkeder ol hazret elverir
 İfsâda sa°y ederse de a°dâ-yı hayre-ser
 Mâdâm ki necâtı içündür °ibâdının
 Mahsûl-i cehd ü himmeti olmaz anın heder
 Tedbîrine uyarsa irâdâtın ey Hûda
 A°dâ-yı dîni bir gün eder kahr ü derbeder
 Zâtın ki piş-vâ-yı şehân-ı cihândır
 Şâhân da piş-vâ-yı °ibâd olsalar değer
 Olmuş bu bir re°ise itâ°at hakikati
 Mürg u mekesde mâh ile mâhîde cilve-ger
 °Âlemde bî-imâm cemâ°at ne iş görür
 İnsanlar izdihâmı hükûmet midir meğér
 Kesret yediyle vaz° olunur bir takım esâs
 Ancak kalur nazîre-i eşcâr-ı bî-semer
 Ummân-ı kâr u bârda bir tek sefînde
 Binlerce nâhudâ ile mümkün midir sefer
 Nerde zuhûr edüb de nedâmet çekilmemiş
 Cumhûr nâm o hey°et-i evlâd-ı bî-peder
 Her şahs olursa arsa-i hilkatde şeh-süvâr
 Kimler olur vazîfe-ber-i şâh-ı zî-hüner
 İslâm için bu satvet-i meşrû°adır zahîr
 İslâm için Hilâfet-i Kübrâ°dadır zafer
 Ey rûze-i velâdeti ufk-ı ümid-i halk
 Deryâ-yı lûtfi şâmil-i âfâk serteser
 Envâr-ı şevk-i mevlidin urmuş sevâbite
 Devr-i bülendini yere izhâr eder kamer
 Hep biz değil bu leyl-i mübârekde şâd-mân
 Tebrik-i yekdiğér kula şâyeste gökle yer
 Her kûşeden sadâ-yı te°âti-yi tehniyet
 Her kalbden du°âyı vekîl-i Peyâmber

*Yâ Rab be-hakk-ı mevlid-i Sultân-ı Enbiyâ
 Şevketlû Pâdişah'ımıza tûl-i 'ömr ver
 Yâ Rab o mihr-i şevketi sen pây-dâr kıl
 Versün bu milke sâye-, eltâfı ziyb ü fer
 Tâ Hind ü Çin'den bütün ihvân-ı dîn bugün
 Râhında cân-sipâr olur ey düşmen el-hazer
 Vâsf-ı celîlin etmeğe yetmez o serverin
 Mevcûd-ı kân-ı ma'rifet ü kenz-i şî'r-i ter
 Sen nerdesin senâ-yı Şeh-i 'asr nerededir
 Ey Hâmid-i hakîr ubûdiyyetin yeter
 Şükr eyle 'avn-i Hakk ile oldukça kudretin
 Da'vât-ı Şehryârîyi tekrâra her seher
 Oldukça berr ü bahr-i cihân dâ'im ey İlâh
 Dâ'im ola cihânda o Sultân-ı bahr ü ber*

Londra, 17 Şa'bân 1308

Abdülhak Hâmid

III - Muhteva

Arada birbirine mütedâhil beyitler bulunmakla berâber, manzûmeyi dört lümde inceliyebiliriz :

1. Allâha hitapla başlayan kısım,
2. İnsan topluluklarının idâresine dâir fikirleri taşıyan kısım,
3. Pâdişâha hitapla başlayan kısım,
4. Tekrar Allâha hitapla başlayan kısım, duâ.

a) *Birinci Bölüm :*

*Yâ Rabb-i Zü'l-celâl ü eyâ Hâliku'l-beşer
 Senden gelir bu 'âleme mâdâm hayr ü şer*

beytiyle başlıyor.

*Tedbîrine uyarsa irâdâtın ey Hudâ
 A'câ-yı dîni birgün eder kahr ü derbeder*

beytiyle bitiyor.

Hemen matlâi tâkibeden beyitte, Pâdişâh'ın “Sultan Hamid-i 'âdil” diye latıldığını görüyoruz. Şâir'e göre, O, “Hâdi-i 'âlem” dir; “İslâm'a râh-ber” “rehâ-kâr”dır. Sultan-ı berr ü bahrın fiilleri de çeşitli yönlerden ögüdü “Ef'âl-i hak-pesendi”, “âmâl-i hâlisânesi”, “ahkâm-ı câhidânesi” ayrı ayrı zi

dilmiştir. “İslâmı”, onun “hayra” sevkettiğinden bahsediliyor. Bütün bunlar karşısında halkın tutumu nasıldır? Manzûmenin ilk bölümünde bu sorunun da karşılığını buluyoruz. Her duâda, onun “hak-pesend” fiilleri anılmakta, her haber, onun hâlisâne emelleri ile ilgili bulunmaktadır :

*Ef âl-i hak-pesendi müeddâ-yı her du â
Âmâl-i halisânesi mantûk-ı her haber*

Bu šiire göre, Sultan Hamîd gibi pâdişâhı olan bir cemiyet, başka bir “reh-ber” beklileyemez. Esâsen bugün her “mu teber” düşünce teslim eder ki herkesin şükran izhârıyla karşılaşmak, o “Şehin” hakkıdır. Abdülhak Hâmîd, böylelikle Sultan Hamîd’e karşı şükran duymayan insanları “mu teber fikir” sâhibi saymadığını ortaya koymuş oluyor (!) Düşmanın “şûrâ-yı mü’mininde” karışıklıktan eser görmemesi için, halkın, onun temiz izinden ayrılmaması lâzımdır.

*Halk olsun isr-i pâkine tâbî ki görmesün
Şûrâ-yı mü’mininde ‘adû şûrdan eser*

Demek ki, Şâir, halkın, Pâdişâh tarafından çizilen yoldan ayrılmamasını istiyor. (Buradaki “şûrâ-yı mü’minin” terkininin aynı manzûme bünyesinde yer alan diğer terkiplerden farklı bir husûsiyet taşıması, tesâdüfî de olsa, dikkate değer bir noktadır). Hâmîd; yalnız müslûmanların değil, “reh-güzeri sû-be-sû hazer-engiz” olan âlemin öyle bir kurtarıcıya muhtac olduğunu ileri sürecektedir kadar Pâdişâh’ı yüceltiyor.

Bu ilk bölümde Sultan İkinci Abdülhamîd için çeşitli duâlar bâzan bunların istihkak sebepleri, bâzan da, kabûl olundukları taktirde, doğuracakları sonuçlar yer almıştır: Şâir; Allâh’ın Pâdişâh’a “hayır takdir” eylemesini, “tevfikını refik” etmesini, “ahkâm-ı câhidânesini” geçerli kılmasını, imanlılar “şûrâ”sında düşmana karışıklıktan eser göstermemesini niyâz ediyor.

Şâir; Pâdişâh’ın gayretinin netîcesi için nikbindir. Onu, bu ümîde götüren, sarfedilen “cehd ü himmet,,in gâyesidir:

*İslâmı hayra sevkeder ol hazret elverir
İfsâda sa’y ederse de â dâ-yı hayre-ser
Mâdâm ki necâtı içündür °ibâdının
Mahsûl-i cehd ü himmeti olmaz anun heder*

Buradaki “İslâm” sözünde, yazıldığı yılların şartlarına göre, kendi mânâsından başka, o devrin bir dinî-siyâsî cereyânı için de işâret bulmak mümkündür. Manzûme panislamizm cereyânının²¹ Britanya hükûmetinin gözünden kaçmadığı bir halife zamanında, o halifenin Londra’da vazifeli olan bir me’mûru tarafından yazılmıştır. Ayrıca, düşmanın “İfsâda sa’y” etmesi sözünde de bugün için târih sayılan hakî-

(21) Bu meseleyle ilgili bâzı vesikalar “Genç Türkler” hakkındaki kitabımızda yer alacaktır. Hâmîd’in Endülüs’le ilgili eserlerini de bu cereyânın, kaynağını târihten alan edebî bir tezâhürü sayamaz mıyız? Ayrıca Şâir’in bu devreden çok sonra 27 Nisan 1913 de “İttihâd-ı İslâm” başlıklı bir manzûme yazıp Celâl Nürî Bey’e ithaf etmiş olduğunu ilâve edelim. (İttihâd-ı İslâm, Sene: 1331)

katlere işâret vardır: Osmanlı İmparatorluğu'nu çözmek için ona dâhil geniş ülkeler içinde çeşitli yabancı propagandacıların, bilhassa İngilizler'in dolaştığı²², şüphesiz ki, -Mâbeyn tarafından verilen husûsî vazîfeler dışında- Sefâretin günlük işlerine biraz lâkayd olduğu anlaşılan²³ Hâmid Bey tarafından biliniyordu²⁴.

b) *İkinci Bölüm* :

Manzûmenin ikinci bölümünde Abdülhak Hâmid, cemiyetlerin bir tek şahıs tarafından idâresine taraftar görünüyor. Hattâ yer yer mutlakiyet idâresinin müdâfii intibâını bırakıyor. Şâir, söze, İkinci Sultan Abdülhamîd'in dünya hükümdarları arasındaki yerini tâyinle başlamaktadır :

*Zâtın ki piş-vâ-yı şehân-ı cihândır
Şâhân da piş-vâ-yı 'ibâd olsalar değer*

Demek ki, Kraliçe Victoria'nın memleketindeki "fesli diplomat", Sultan Hamîd'i, hükümdarların en önde geleni, en ulusu sayıyor.

Şâir'e göre tek re'ise itâat tabîatın nizâmını meydâna getiren umûmî bir kanundur: Kuştan sineğe, aydan balığa kadar her şey bu nizâma tâbidir :

(22) Public Record Office'de F.O. 78 evrâk serisi içinde bu husûsla ilgili pek çok vesîka vardır. Çeşitli haritalar, en küçük yerlere kadar girilen teferruatlı izahlar, defterler dolduran seyâhat notlarındaki dikkatler hayret uyandıracak mâhiyettedir.

(23) Aslı Londra'da Türkiye Büyük Elçiliği arşivinde foto-kopisi bizde bulunan bir vesika gösteriyor ki bu yüzden Abdülhak Hâmid Bey Osmanlı Devleti'nin Londra'daki Büyük Elçisi Anthopoulos Paşa tarafından Yıldız'a şikâyet edilmiştir. Sefir 14 Haziran 1900 târihli şifre telgrafında Hâmid Bey'in hiçbir işe el atmamak Süretiyle Birinci ve İkinci başkâtib'e kötü örnek olduğunu bildirdikten sonra Birinci Başkâtib'in izin almaksızın Paris'e gzmeye gidişinden, Türkiye'de bulunan İkinci Başkâtibin Hâriciye Nezâreti tarafından İstanbul'dan ayırdığı haber verilmiş olduğu yazıldığı hâlde vazîfesi başına dönmemesinden yakınıyor. İkinci, üçüncü kâtiplerin gayretinden memnundur. Ancak onların da Türkçe yazı yazamadıklarından dolayı Türkçe yazı işlerini, Sefâret İmâmına verdiğini bildiriyor. (İkinci üçüncü kâtiplerin ekaliyetlere mensûb bulduklarını veyâ ecnebi olduklarını düşünebiliriz. Bunları yerinde tahkike zaman bulamadım). Söz konusu şifrenin Hâmid Bey'le ilgili kısmı şöyledir: "*Bura Sefâret-i seniyyesinin hâl-i perîşântsi derece-i aksâya vâsıl olmuştur. Şöyle ki fevka'l-âde külliyyetlü vazife-i mükellefiyyesini ifâ etmek istemeyüp işe aslâ ve kat'â el sürmemekde ve ancak zevk ve safâyıla iştigâl etmekde olan Müsteşâr-ı Sefâret'in gösterdiği sù-i imtisâle...*" Bu şifrenin sonuna doğru yer alan tekliflerin Abdülhak Hâmid'le ilgili kısmı da şöyledir: "*Sefâret-i seniyye işlerinin yoluna konulması murâd buyurulursa müsteşârlık vazifesini ifâ edebilecek münâsib birinin tayini...*" Sarayın bu şifreye verdiği cevap kaçamaklıdır. "*Reponse au telegr. du. 15 courant*" başlığını taşıyan 18 Haziran 1900 târihli cevâbı Türkçe şifrede Tahsin Bey (Sonra Paşa)'ın Hâmid Bey'le ilgili bir cümlesi vardır: "*Müsteşâr-ı Sefâret Beyefendi Hazretlerinin (Önce Hâmid yazılmış sonra üzeri çizilip yerine Bey yazılmıştır) uhdesine muhavvel vazifeyi ifâ etmesi kendüsüne tebliğ olunmuş...*" Bu iki telgraftan anlıyoruz ki, İstanbul Hâmid Bey'e hem âilesinden mevrûs itiyatlarını karşılayacak hem bir şâire lâıyk olabilecek maâş vermektedir. Yıldız'ın cevâbında Anthopoulos Paşa'nın maâşıyla da ilgili bir fıkra var: "*...ma'âş-ı devletlerinin tesviyesi tebliğ kılındığını bâ-irâde-i seniyye-i Hazret-i Pâdişâhi beyâna ibtidâr olundu ol babda...*" Bu şikâyetin para ile ilgili psikolojik yönünü de düşünmek lâzım.

(24) Hâmid 27 Şubat 1912'de Pirî-zâde İbrâhim Bey'e yazdığı mektupta bu bilgisini: "*İngilizleri benden iyi bilen Türk yoktur*" cümlesiyle de ifâde edecektir. *Mektûblar* C. I. S. 240.

*Olmuş bu bir re'ise itâ at hakikati
Mürg u mekesde mâh ile mâhîde cilve-ger*

Âlemde imamsız cemâat hiçbir iş göremez. Esâsen insanların meydâna getirdiği “*izdihâm*”ı da “*hükümet*” saymak mümkün değildir. Görülüyor ki Şâir, insan topluluklarının üstünde, onları idâre edecek tek bir kişinin lüzûmuna kaidir. (Ayrıca, burada “*imâm*” sözü ile, Sultan Abdülhamîd’in halifelik sıfatına işâret de düşünülebilir.) Bundan sonra sıra insanların müştereken verecekleri kararlar, tesbît edecekleri esâslar üzerindeki kanâatların söylenmesine gelmiştir :

*Kesret yediyle vaz olunur bir takım esâs
Ancak kalur nazîre-i eşcâr-ı bî-semer*

Görülüyor ki, Şâir’e göre, böylece vaz olunacak esâslar, semeresizdir. Başta bir hükümdar bulunmaksızın milletin kendi kendini idâre etmek isteyişini, “*kâr ü bâr*” ummânında, bir tek sefîne binlerce kaptanla sefere çıkmaya benzetiyor; bunun da imkânsızlığını belirtiyor :

*Ummân-ı kâr ü bârda bir tek sefîne
Binlerce nâhudâ ile mümkün midir sefer*

Hâmid Bey’e göre, “*cumhûr*”, “*evlâd-ı bî-peder*” dir; bu idâre tarzı, nerede zühûr etmişse, “*nedâmet*” çekilmiştir :

*Nerde zühûr edüb de nedâmet çekilmemiş
Cümhûr nâm o hey’et-i evlâd-ı bî-peder*

Burada Şâir’in bilâhare Mustafa Kemal için yazacağı manzûmeyi hatırlamamak mümkün değildir.²⁵

Nihâyet Şâir, meseleyi, âdetâ bir ictimâî iş bölümü hâline koyup öyle vaz ediyor:

*Her şahs olursa arsa-i hilkatde şeh-süvâr
Kimler olur vazîfe-ber-i şâh-ı zî-hüner*

Böylece pâdişahlık sisteminin zarûreti için, âdetâ bir ictimâî determinizm sâhâsına girmiş oluyor.

Manzûmenin bu ikinci bölümünde lehte veya aleyhte “meşrûtiyet” e temâs edilmemiş olması, bizim için yorum kapısını, bir dereceye kadar da olsa açık bırakmaktadır. Fakat Abdülhak Hâmid Bey’e göre, “*her şahs*”ı “*vazîfe-ber-i şâh-ı zî hüner*” saymak lâzımdır.

Üçüncü bölüme intikali sağlıyan beyit de gayet mânidardır: Evvelâ konunun gelişimi bakımından umûmîden husûsîye mücerretten müşahhasa atlandığımızı görüyoruz Sâniyen pek periodique olmamakla berâber, “*İslâm*” ve “*Halife*”

(25) Bununla 20 Ağustos 1924 te Mustafa Kemal Paşa’ya ithâfen kaleme alıp 30 Ağustos 1924 te *Cumhuriyet* gazetesinde neşrettiği (Gıyaben Dumlupınar’da) manzumesini kasdetmiyorum. 1293 den beri giriştiğimiz çeşitli muhârebeler için manzûmeler yazmıştır. Kasdim (Dâhi-i Teceddüd) manzumesidir ki 1934 yılında *Ülkü* mec. nin Mayıs sayısında intişâr etmiştir.

kelimelerinin altında “panislamisme” leitmotif’i yeniden karşımıza çıkıyor. Beytin diğer bir özelliği de, Abdülhamîd’e âit “*satvet*” in “*meşrû*” “sayılması Pâdişâh’ın İslâm’a “zahîr” diye öğülmesidir.

*İslâm için bu satvet-i meşrû^cadır zahîr
İslâm için Hilâfet-i kübrâdadır zafer*

c) *Üçüncü Bölüm :*

Pâdişâh’a yöneltilen bir hitapla başlıyor; burada doğrudan doğruya kasîdenin yazılış sebebi olan “doğum günü”ne geçiliyor. Şâir’e göre bu doğum günü, halkın ümidinin ufkudur. Pâdişâh öyle bir hükümdârdır ki, “*lûtfu*”nun “*deryâ*”sı, baştan başa ufukları kaplamıştır :

*Ey rûze-i velâdeti ufk-ı ümid-i halk
Deryâ-yı lûtfi şâmil-i âfâk ser-te-ser*

Araya, Sultan İkinci Abdülhamîd’in İslâm âlemindeki büyük nüfûzunu ifâde eden bir beyit, Şâir’in medihdeki aczine dâir olan diğer bir beyit girmiş olmakla berâber burada esâs, duâdır.

Hâmid; Allâhu Taâlâ’dan Peygamberler Sultânının “*mevlid*”i hakkı için, şevketli Pâdişâh’ına uzun ömür vermesini diliyor. Mûteâkip beyitte Sultan Abdülhamîd, “*mihr-i şevket*” terkibi içinde karşımıza çıkmaktadır: Ona dâir niyâzı da, bu “*mihr-i şevket*”in Rab tarafından “*pây-dâr*” kılınmasıdır. Zirâ o taktirde “*sâye-i eltâfi*”, “*bu mülke*” (vatana) “*ziyb ü fer*” verecektir.

*Tâ Hind ü Çîn’den bütün ihvân-ı dîn bugün
Râhında cân-sipâr olur ey düşmen el-hazer*

Hakîkatte de, Sultan Abdülhamîd devresinde Hind müslümanlarının Osmanlı Devleti’ne mürâcaatları vârittir.

Abdülhak Hâmid, Pâdişâh’ı öğmek niyetiyle bu kadar yazmış olmasına rağmen, “*mevcûd-ı kân-ı ma^crifet ü kenzi şî^cr-i ter*”in, O’nun tabiatını tavsîfe yetmiyeceğini anlamış görünüyor; bu husûsta kendi yetersizliğini de :

*Sen neredesin senâ-yı Şeh-i ^casr nerededir
Ey Hâmid-i hakîr ^cubûdiyyetin yeter*

mahlâs beytiyle ifâde ediyor.

Kendisinin elinden gelebilecek, ancak şükürdür: Allah’ın yardımıyla Pâdişâh için “*her seher*” tekrâra kudreti oldukça şükretmelidir :

*Şükreyle ^cavn-i Hakk ile oldukça kudretin
Da^cvât-ı Şehriyâriyi tekrâru her seher*

Osmanlı Pâdişâhları için bizim kaynaklarda sık sık tekrârlanın “*Sultân-ı berr ü bahr*” ünvânını kullanarak, Abdülhamîd’e dünyâ durdukça ömür vermesini Cenâb-ı Hak’dan temenni ediyor; manzûme bitiyor.

IV - Y a p ı v e Ü s l ũ b

Yukarıda muhtevâyı bölümlere ayırırken -nâdir müstesnalar hâriç tutulmak üzerebirbiriyle ilgili unsurların bir yerde kümelenmelerine dikkat ettik. Şöyle bir sıralanma göze çarpıyor :

- a) Du'â ve Sultan Hamîd'in ehemmiyeti,
- b) Şâir'in cemiyet idâresine dâir fikirleri,
- c) Padişâh'ın doğum günü,
- d) Yine du'â.

Nâdir müstesnalar sözü altına giren unsûrlar da, bazan esâs bölümde söylenecek tasavvur için hazırlayıcı bir vazîfe görüyorlar, bâzan da söylenmiş olanı te'kid edici birer delil yerine kaim oluyorlar.

Bu, baştan ve sondan duâ ile çevrilmiş bulunan geniş mısralı manzûmede, bizim îtibârî olarak bölüm diye adlandırdığımız fikir üniteleri arasında -ekseriyetle-, intikalî sağlıyan beyitler var.

Nitekim birinci bölümün sonundakı :

*Zâtın ki piş-vâ-yi şehân-ı cihândır
Şâhân da piş-vâ-yı °ibâd olsalar değer*

beyti, husûsi ve müşahhas olan Sultan Abdülhamîd'den umûmî ve mücerred olan cemiyetlerin idâre edilişi meselesine geçişi sağlıyor.

İkinci bölümün sonundakı :

*İslâm için bu satvet-i meşru adır zahîr
İslâm için hilâfet-i kübrâdadır zafer*

mısraları yardımıyla da, söz; doğumunun yıldönümü idrâk edilen Pâdişâh'a geçiyor.

Fakat dördüncü bölüm, arada bir intikal köprüsü olmaksızın :

*Yâ Rab be-hakk-ı mevlid-i Sultân-ı Enbiyâ
Şevketlû Pâdişâh'ımıza tûl-i °ömr ver*

beytiyle başlıyor .

Manzûmenin yapısında dikkati çeken diğer bir husûs da, inşânın bir mantık nizâmı üzerine kurulmuş olmasıdır. Yer yer tazarrûlarda dahi, istidlâlden hareket ediliyor. İlk beyitteki "mâdâm" sözünün yüklendiği imkân, müteâkip iki beyitteki duâlara intikalî sağlıyor. Beşinci beyitteki tazarrû, ondan sonraki mısraın başında bulunan "zîrâ" sözüyle, altıncı ve yedinci beyit medlûllerinin bir neticesi olarak meydâna çıkıyor. Onbirinci beyitte "mâdem ki" kelimesi "haberî" bir istidlâle yol açıyor. Şâir'in cemiyet idâresine dâir fikirlerini aksettiren kısımda "mâh, mahî — mürğ, mekes" iddiânın şumûl sahâsını göstermek için sarfedilen kıyâs unsurlarıdır. "Bî-imâm cemâ at, binlerce nâhudâlî sefine, nazîre-i eşcâr-ı bî-semer" sözleri beyân bakımından teşbih kategorisine girseler de, görev itibâriyle kıyâsı sağlıyorlar. Hepsi, hükümdarsız, bir cemiyetin idâre edilemeyeceği neticesini

istidlâl ettirmek için irâd olunmuşlardır. Ayrıca sorular, bilinmeyen bir şeyi öğrenmek için değil, Şâirce müteârifeye hükmünde olan bir tasdik veya tezkîbin te'kidini sağlamak için ileri sürülüyorlar.

Demek ki, manzûmenin çatısını, mantıkî bağlar birbirine perçinliyor (Bu mantık, başka bir muhâkeme silsilesiyle çürütülebilir mi? O , diğer bir bahistir).

a) *Meâni yönünden umûmî görünüşü :*

İhbârî ifâdeler, inşâî ifâdelerle muvâzeneli bir durumdadır. Altı sorunun, bilinmeyen birşeyi öğrenmek için değil de olumsuz veya olumlu haber yerinde kullanılmış olması, şartlardan birinin isteğe delâlet etmeyişi göz önüne alınırsa, bu muvâzenenin haber lehinde bozulduğu görülür. İnşâî ifâdelerde, emir kalıbına uygun sözlerin çoğu “tazarrûa” delâlet ediyor. Kezâ temenni kalıplı sözlerden biri duâdır. Bir yerde şart, temenniye delâlet etmektedir.

Haberlerin ikisi te'kidlidir: iki yerde mûsned, bir yerde haber edâtı hazfedilmiştir. Bir yerde de sîla karşımıza çıkıyor.

Mûsnedünileyh, mûsned veya müteallikâtın etrâfına bakınca, manzûmenin başka bir vasfıyla karşılaşılıyor: Kasîdeye tasvîr değil, târif hâkimdir. (Târifi, istilâh değil, lûgat manâsıyla kullanıyoruz.)

b) *Bedîî sanatlar yönünden umumî görünüşü :*

Manzûme; klasik kasîdenin şartlarını taşımadığı gibi, klasik Osmanlı şiirinin de kelimeler arasındaki irtibatından mahrûmdur. Fakat Şâir, fırsat düştükçe Eski Edebiyatın lâfza âit bütün hünerlerinden faydalanmaktan geri durmuyor: “Şûrâ-şûr, hayr—hayre-ser, mâh-mâhî” kelimeleri arasındaki nakıs cinâs, “mâlik-memlûk” sözleri arasındaki iştikak, “imâm-cemâ'at, kân-kenz, şî'r-mâ'rifet, şûkr-Hak” kelimeleri arasındaki münâsebet; “cumhûr” kelimesinin bir taraftan kalabalığa diğer yandan mâruf devlet şekline delâlet edecek sûrette kullanılmasından doğan tevriye bu kabildendir. Burada “berr ü bahr”ın bir mısırâda bütün deniz ve karalarıyla “dünyâ”, onu tâkibeden mısırâda bir takdim te'hir ile Türkiye'nin kara ve denizelerine delâlet edecek bir şekilde Osmanlı İmparatorlarının ünvanlarından biri olan bir terkinin unsuru hâlinde kullanılmasını zikredebiliriz.

Şu hâlde manzûme, fırsat düştükçe Eski Edebiyat'ın lâfza âit hünerlerinden de faydalanılarak yazılmış, yeni bir şiirdir.

Ehemmiyetini, sırf Şâir'in Abdülhamîd karşısındaki tutumunu aksettiren târihî bir vesîka olmasından alan bu manzûmenin, üslûbu üzerinde ancak yapısını izâh edebilecek ölçüde durduk. Teferruâta girildiği takdirde birçok şey söylemek mümkündür.

V- S o n u ç

Nâmık Kemâl'in hayrânı, Sezâî'nin dostu olan, istibdât aleyhinde -açıkca Türkiye'yi zikretmemesine rağmen- birkaç eser meydâna getirmiş bulunan, mektuplarında yer yer istibdattan şikâyet eden Abdülhak Hâmîd; Sultan Abdülhamîd'in ellinci doğum yıldönümünde, Pâdişâh'ı ögen bir manzûme yazmıştır (Mâmâfih Nâmık Kemâl'in Sultan Hamîd hakkında bilinenlerden başka sitâyîşli sözleri de vardır. Hele Ebuzziyâ Tefvik'in kaleminden çıkmış bu mâhiyetteki yazıları, müstakil bir risâle teşkil edecek kadar çoktur. Fırsat düştükçe bunları vesikalarının foto-kopileriyle birlikte neşredebiz.) Bu manzûmede Padişâh'ı adâletiyile (*Sultan Hamîd-i âdil...*), hakkı gözetiyile (*ef-âl-i hak-pesend*), kurtarıcılığıyla (*rehâ-kâr...*), hidâyetiyile (*hâdi-i âlem*), lûtfuyla (*deryâ-yı lûtfu*), emelleriyile (*âmât-i hâlisânesi*). şükrân göstermeğe lâyük oluşuyla, İslâm âlemindeki yeriyile (*vekîl-i Peyâmber...*) tedbiriyle, cehdiyle (*ahkâm-ı câhidânesi*), şevketiyile (*mihr-i şevketi*), (*Sultân-ı bahr ü berr...*) öğüyor... Diğer hükümdarlarla karşılaştırarak hepsinden üstün buluyor. Onun uzun ömürlü olması, Allah'ın kendisine hayır takdir etmesi, Allâh'ın yardımına kavuşması... için duâ ediyor. Doğum günü ile ilgili "*şehrâyîn*" in sâbit yıldızlara bile sirâyet etmiş olduğunu söylüyor.

Asıl dikkate değer tarafı, Şâir'in bu manzûmede hükümdarlık müessesesinin lüzûmuna kail görünmesidir. Bu kanâatini anlatmak için, çeşitli misâllerle benzetmelere baş vurarak muhâkemeler yürütüyor. Başta bir hükümdar bulunmadıkça düzenin sağlanamayacağına kanîdir. O, çokluk eliyle yapılacak şeylerin verimsiz kalacağına inanmıştır. Hükümdarsız bir hükûmet, imâmsız cemâat hükmündedir. Ancak insanlar yığınından ibâret sayılır. Bu husûsta, her şahsı, Pâdişâh'ın emrini yerine getirecek bir unsûr saymak sûretiyle, ferdî hukuku hiçe indirecek kadar ileri gidiyor. Cumhûrun idâreyi ele aldığı her yerde nedâmet getirildiğinden bahsediyor. Bu "cumhûr" sözünü lûgat mânâsıyla da istilâh mânâsıyla da almak mümkündür. Şâir'in "avâm"dan -her zaman- hoşlanmadığını zannediyoruz (çok sonraları İstanbul Şehreminine yazdığı bir manzûmeden bunu çıkartmak mümkündür.) Fakat "her zaman" sözünü bir ihtiyat eseri olarak kullanıyoruz²⁶. Bu takdirde, manzûmenin başında rastladığımız *şûrâ-yı mü'minin* terkininin mânâsı çok sınırlı kalmış olacak. Şâir'in "cumhûr" sözünü pek kaçamaklı şekilde kullandığını düşünmek mümkündür: Pâdişâh'a karşı, bu sözle "halkı" kastediyormuş gibi görünmek istemesine rağmen, mâlûm olan devlet şeklini de söylemek istediği düşünülebilir. Halk idâresinin zuhûr ettiği yerde pişmanlık görülmüştür diyor. Fakat halk idâreyi başta bir hükümdâr olmak şartıyla mı ele alıyor? Manzûmede "meşrûtiyet"ten aslâ bahis yoktur. Ancak "cumhûr" sözüne, bilinen idâre şekli mânâsını verirken "*şûrâ*" sözünden de "meşrûtiyet" mânâsı çıkarmak kabil olur. Esâsen Sultan Hamîd, Meşrûtiyet şeklini değiştirmemiş, Meclis'i tâtil etmiştir. Bu uzun ve yorucu -sayılması mümkün- muhâkemeler, elbette ki, manzûmenin vesika olarak mânâsını değiştirecek değildir.

(26) (Sokaklarımızda) başlıklı bu manzûme *Servet-i fümân*, 15 Teşrin-i evvel 1341, C. 59 No: 48-1522 de neşredilmiştir.

باری زوالمون و ایا خاوند بر
سلطان چه عارده نظیر غیر قبل
خلو و مومن از یاکه تابع که گویند
شکرانه مردم او شهید حق در برون
تو فیکلی رفعت او هاری عالمه
زیر او در بوسه علیای شیره
افصال مویندی موزای هر دعا
سلطان حمید مالک و ملوک او بوی
مخا جدر بر ایند ها کاره لطفا
اسلامی ضربه سوی ایدر او طقت اور
مادام که بجای اچو در عمارت
تبرینیه او بار از اذانت ای خدا
زانت که بیوی شان جهان
اولسه بوبرینه اطاعت حقینی
مخالص بی امام جماعت نایسه کور
کرت بیله وضع او نور بطام آسای
مجان کار و بارده برت سفینه
زده ظهور ایدر ده نمانت کلک
هر نفسی او در ره حقه خلق شکر
اسلام چون بوظیفه شرمده نظیر

سند کلور بوعالم مادام هر دور
ابنه سراعظم وحدت طلوع ایدر
سوزی مؤتیق عدو شورده اثر
ندیم ایدر او حقیه هر فکر مضیر
احکام جاهلانسی ایه کارگر
حقیقت غیبه اسلامه راهبر
امال جاهلانسی مملو هر جد
هیچ بر نامه بقله فر هر دگر
عالم بوسو حذر انبیا رکذر
افاد حق ایدر کرم اعدای عبوس
موصول عهد و همتی اولازانت هر
اعدا ربی برکونه ایدر قوی و دیر
تاجان بیوی عباد اولی و دگر
برخ و سگده ماه ابد ما جده هر که
انسان در صامی حکومتد مگر
انچه خاور نظیره استجار بی فر
یکچرخه ناخدا ایه مکعبد سفر
جهان نام او هیت او در بی پر
کبیر او در و خد بر شاه زکی هنر
اسلام چون خلقت کز در در هنر

ای روزه ولادی امر ابد خلق
اوارتوی مولد او مبه توبه
حب زدگی بولیل با کج تارمان
هر کوشه ربه عدا تعالی تبت
بارت بکرم مولد سلطان ایجا
بارت او هر تو کتی سی با یاز قبل
ناهد و حیدر توبه اوله ربه مویون
وصف جلیلی اتمله عمر او سرورک
سن زده سبه شایسته عمر زده
نکراید خون عواید اولدی قدرک

اولدی رو جرمهاں رام ای آله
رام اولد عماره او سلطان کرم
نورده ۱۱ احسان

دربای طغی شایق اخص سرشم
روز بلندیه به اظهار ایدر قدر
بزیک بلدگر قبله شایسته کقطر
هر قطره رعای وکیل پیامبر
تو کتلیو یار شا هزاره طول فرور
در سوسه بونک سابه الطالی نرسد فر
راهنده حاسبار او نور ای زین المذر
بوهودجان مقرر و کتر شعر
ای حاسد حقیر مجرب و بیک خبر
رعوان شهر یاری بی نظیره هر کس